

بسمه تعالی

نقش مادر در تربیت فرزندان خداپاور بر مبنای آموزه های اسلامی

مهدیه خمر^۱

چکیده

قرآن کریم در آیات گهر بارش و دین مبین اسلام در آموزه های عالی خود، به وفور انسان ها و خصوصاً والدین را بر تربیت فرزندان شایسته و صالح سفارش کرده است. تربیت به فعلیت درآوردن و پروردن استعداد های درونی (بالقوه) موجود در یک شیء است. در این میان نقش مادر در تربیت فرزندان از اهمیت و جایگاه والایی برخوردار بوده است. از آنجایی که غربی ها در تلاشند تا با استفاده از روش های متعدد تربیت فرزندان جامعه اسلامی را به سمت تربیت غلط غرب سوق دهند؛ لذا برای آشنایی والدین، خصوصاً مادر به نقش هایی که می توانند در تربیت فرزند خداپاور داشته باشد، این مقاله به صورت نقلی - و حیانی و روش گردآوری اطلاعات در آن به صورت کتابخانه ای و روش پردازش اطلاعات: به روش توصیفی - تحلیلی نوشته شده است. یافته های مقاله حاضر از جمله نقش ایجابی گفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور که شامل باورهای دینی به زبان ساده، ابراز علاقه به معصومین (علیهم السلام) و بیان کلمات محبت آمیز و نقش ایجابی رفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور که شامل آموزش احکام به فرزند، الگو قرار دادن ائمه معصومین (علیهم السلام) برای فرزندان و حضور کودکان در محافل دینی و نقش سلبی گفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور که شامل آغاز نکردن کارها با نام خدا و پاسخ ندادن به سوالات کودک در رابطه با خدا نقش سلبی رفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور که شامل بی صبری و تنبیه کردن به روش نادرست، دادن وعده های مادی به جای وعده های معنوی و انجام ندادن واجبات و مستحبات می باشد.

کلیدواژه ها: آموزه های اسلامی - تربیت - فرزندان خداپاور

^۱ . طلبه، سطح ۲ (کارشناسی)، سیستان و بلوچستان، زاهدان، حوزه علمیه نرجس (سلام الله علیها)، شریعتی ۲۱،

مقدمه

جامعه های انسانی رشد و ترقی شان بر پایه تربیت نهاده شده است. به هر مقدار که افراد جامعه از تربیت صحیح برخوردار باشند، به همان اندازه از رشد و بالندگی و ترقی بهره مند خواهند شد. آنقدر که یک جامعه در رسیدن به کمال و تعالی به ادب و تربیت نیاز دارد، به ثروت و منابع مالی نیازمند نیست. این تربیت از درون کانون گرم خانواده آغاز گشته و شخصیت افراد نیز از آنجا شروع به شکل گیری می کند. در خانواده هایی که معیار تربیت الهی بوده، فرزندان مؤدب به آداب الهی تربیت شده و موجب خیر و برکت آن خانواده و در نهایت جامعه بشری می شوند و با خاطری نیکو در ذهن همه باقی می ماندند. دامن مادر بزرگترین مدرسه است که بچه در آنجا تربیت می شود. تربیت فرزند یک وظیفه الهی، انسانی و شریف می باشد، مادری که خود از تربیتی قدسی برخوردار است و با دوراندیشی و بینش عمیق باشد، در هنگام ولادت نه تنها به پرورش معنوی فرزند خود می اندیشد؛ بلکه ذریه او را نیز از نظر دور نداشته و آنها را نیز به پناهگاه ایمن الهی می سپارد. طبعاً فردی که افزون بر سعادت فرزند، به رستگاری فرزندان او نیز می اندیشد، تنها به دعا بسنده نکرده، هم فرزند خود را در ابعاد معنوی پرورش داده و هم همسری شایسته برای او بر می گزیند تا این زوج شایسته، فرزندان سعادت‌مندی را تربیت نمایند.

روش تحقیق در مقاله نقلی و وحیانی و روش گردآوری اطلاعات در آن به صورت کتابخانه ای و روش پردازش اطلاعات: به روش توصیفی و تحلیلی می باشد و در آن اهدافی چون معرفت و آگاهی پیدا کردن به نقش ایجابی مادر در تربیت فرزندان خداپاور بر مبنای آموزه های اسلامی در گفتار مانند ابراز علاقه به معصومین (علیهم السلام) و در رفتار مانند آموزش احکام به فرزند و همچنین معرفت و آگاهی پیدا کردن به نقش سلبی مادر در تربیت فرزندان خداپاور بر مبنای آموزه های اسلامی در گفتار مانند پاسخ ندادن به سوالات کودک در رابطه با خدا و در رفتار مانند انجام ندادن واجبات و مستحبات دنبال می شود.

تعلیم و تربیت صحیح و واقعی، در صدر اسلام و به دست نبی مکرم و عترت پاک او، به اوج رسیده و در عصر ظهور و به دست امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، شکوفا و بارور می شود؛ یعنی، انسان در پرتو رشد فکری و اخلاقی راه کمال و سعادت را می پوید و از گردنه های سخت کژی و انحراف عبور می کند. در رابطه با تربیت فرزندان کتب و پژوهش های فراوانی صورت گرفته است که در همه آن ها مطالب فراوانی در این باره بیان شده به برخی از آن ها اشاره می شود. ۱_ کتاب تربیت دینی فرزندان، نویسنده جواد محدثی، مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱ش، نویسنده در این کتاب با بیان سرآغاز؛ بهره گیری از نیروی محبت؛ ایجاد محبت؛ نقش

داستان؛ زیارت؛ رهنمودهای دین؛ والدین؛ الگوی رفتار؛ آموزش عملی؛ خانواده‌الگو؛ الگوهای زنده؛ چند نمونه از رفتارهای الگویی و ... به مسئله تربیت فرزندان پرداخته ولی به نقش مادران اشاره نکرده است که در این مقاله به نقش مادران در تربیت فرزندان خدا باور بر مبنای آموزه های اسلامی پرداخته می شود. ۲_ کتاب عالی ترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان، نویسنده لطف الله صافی گلپایگانی، قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی، نویسنده لطف الله صافی گلپایگانی، ۱۳۵۳ش. در این کتاب نویسنده بیشتر به نکات تربیتی در ماه مبارک رمضان توجه کرده است و در این باب مطالبی را ارائه داده است و از نقش مادر در تربیت فرزند خدا باور سخن زیادی بیان نکرده ولی در این مقاله سعی بر آن است که نقش ایجابی و سلبی مادر در تربیت فرزند خدا باور پرداخته شود.

بنابراین با توجه به اهمیت فراوانی که مسئله تربیت فرزند خدا باور در جامعه اسلامی داشته و همچنین اینکه فرزندان با فضای مجازی کنونی گرفتار فرهنگ های نادرست غربی نشوند و از خطرات حمله های دشمنان در امان باشند، باید والدین و خصوصاً مادران پی به نقش و جایگاه اساسی خود در تربیت برده و در راستای کسب بهترین جایگاه و انجام بهترین نقش فرزندان خدا باور تربیت کنند، اکنون در این مقاله به دنبال پاسخی برای این پرسش که نقش مادر در تربیت فرزندان خدا باور بر مبنای آموزه های اسلامی چیست؟ برای وصول و دست یافتن به پاسخی برای این پرسش باید به این سوالات پاسخ داده شود که نقش ایجابی مادر در تربیت فرزندان خدا باور بر مبنای آموزه های اسلامی چیست؟ و نقش سلبی مادر در تربیت فرزندان خدا باور بر مبنای آموزه های اسلامی چیست؟

الف) مفهوم شناسی

در این قسمت از مقاله به تعاریف واژه های تربیت، خدا باور، فرزندان خدا باور و آموزه های اسلامی پرداخته می شود.

۱) تربیت

اولین واژه که تعریف لغوی و اصطلاحی آن بیان می شود، تربیت می باشد.

اول) تربیت در لغت

واژه تربیت از ریشه (ر ب و) و از باب تفعیل است. عرب زبانان به تپه «ربوه» می گویند؛ چرا که نسبت به سطح زمین برآمده تر است. نفس زدن را ربو می گویند؛ چرا که هنگام نفس کشیدن

سینه برآمده می شود و نیز «ربا» را بدین نام نهاده اند؛ از آن روی که بر مال افزوده می شود.^۱ خلیل بن احمد فراهیدی در مورد معنای لغوی این واژه قائل است که ریشه آن به معنای زیادت است.^۲ راغب اصفهانی در معنای این لغت همان سخن فراهیدی در العین را آورده و در کنار آن قائل شده است که اصل این کلمه (ریب) می باشد که یک حرف آن برای تخفیف در لفظ به حرف (ی) تبدیل شده است.^۳

دوم) تربیت در اصطلاح

بروز دادن و به فعلیت رساندن استوارهای ذاتی موجودات، تربیت نامیده می شود. استاد مطهری در تعریف تربیت بیان می کند، تربیت فقط در مورد جاندارها یعنی گیاه و حیوان و انسان صادق است و اگر این کلمه را در مورد غیر جاندار به کار برده شود، مجازاً به کار برده شده است نه اینکه به مفهوم واقعی آن شیء^۴ پرورش داده شده است.

بنابراین تربیت به معنای زیادت است و در اصطلاح هم آن چیزی که بالقوه در یک شیء هست و باید آن را به فعلیت درآورد، معنا شده است.

۲) فرزندان خدا باور

واژه بعدی که تعریف لغوی و اصطلاحی آن بیان می شود، فرزندان خدا باور می باشد.

اول) فرزندان خدا باور در لغت

خدا باوری، خدا محوری و خدایی موجب ایجاد زمینه تقرب به خداوند متعال و عبادت و نیایش که مسیری است برای رسیدن به عبودیت و بندگی می شود.^۵

بنابراین فرزند که حاصل ازدواج زن و مرد است معتقد به پروردگار واحد جهان هستی باشد.

دوم) فرزندان خدا باور در اصطلاح

۱. ابن فارس، معجم المقاییس اللغة، ج ۲، ص ۴۳۸.

۲. فراهیدی، العین، ج ۸، ص ۲۴۸.

۳. اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن کریم، ص ۳۴۰.

۴. مطهری، مجموعه آثار، ج ۲۲، ص ۵۵۱.

۵. نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، عطر عفاف، ص ۵۸.

فرد خدایین، مجموعه آفرینش را آیات، ابزار و مظاهر فیض خدا می داند و اشیاء و اشخاص را به عنوان بنده مخلوق و مجرای فیض خدا می بیند. در واقع چون خداوند هستی، کامل و نامتناهی است، علم و قدرت، جود و سخا، حیات و احیا را به طور نامتناهی دارد، پس هر چیزی که در هر گوشه عالم پیدا شود آیت و علامت افاضه خداست.^۱

بنابراین فرزندان خدا باور شامل فرزندانی می شود که به خالقیت خداوند ایمان داشته و به باورهای دینی معتقد هستند.

(۳) آموزه های اسلامی

آخرین واژه که معنای لغوی و اصطلاحی آن بیان می شود، آموزه های اسلامی باشد.

(اول) آموزه های اسلامی در لغت

مترادف آموزه سمت است که به معنای نحو و طریق^۲ می باشد. اسلام در لغت به معنای گردن نهادن، فرمان بردن، پذیرش دینی، پذیرفتن شریعت^۳ می باشد.

در نتیجه آموزه ها راه را به ما نشان می دهند تا از دستورات دینی پیروی کنیم.

(دوم) آموزه های اسلامی در اصطلاح

بر پایه های آموزه های دینی اسلام رفتار های انسان نقش اصلی در شکل گیری هویت ثانوی انسان دارد و کیفیت تصمیم در رفتار های انسان دارد و کیفیت تصمیم در رفتار های انسان علاوه بر اینکه در هویت ثانویه اثر مستقیم می گذارد بلکه کیفیت زندگی فردی و اجتماعی امروزه و فردی او را نیز تحت تاثیر قرار می دهد.^۴

بنابراین آموزه های دین مبارک اسلام است که راه را به انسان نشان می دهد و به انسان یاد می دهد که چگونه زندگی کند تا به رستگاری برسد.

^۱ . نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، عطر عفاف، ص ۵۸.

^۲ . تحریری، جلوه های لاهوتی، ج ۳، ص ۲۹۷.

^۳ . معین، فرهنگ معین، ص ۱۳۰.

^۴ . بابایی، مجموعه مقالات نخستین کنگره بین المللی دانشگاه آزاد اسلام، ص ۱.

عمل نکردن به واجبات الهی و آلوده گشتن به محرمات و گناهان، علاوه بر اینکه از رفتارهای سلبی تربیت فرزندان خداپاور می باشد، عاملی است که به دین الهی آسیب وارد می آورد. امام علی (علیه السلام) درباره دو عامل که باعث از بین بردن دین می باشند، فرموده اند: «مَا أَوْهَنَ الدِّينَ كَتَرَكَ إِقَامَهُ دِينَ اللَّهِ وَ تَضْيِيعَ الْفَرَائِضِ^۱؛ هیچ چیز مانند ترک برپاداشتن دین خدا و ضایع نمودن واجبات الهی، دین را سست تر و ضعیف ننموده است.» با توجه به متن حدیث امیرالمؤمنین می توان برداشت کرد که عمل نکردن به واجبات توسط مادر می تواند پایه های دین فرزند را سست نموده و در نتیجه باعث می شود فرزندان با الگوگیری از مادر از دین گریزان و به تربیت نادرست روی بیاورند. پس در پی خواستن جامعه ای با این ویژگی که در آن دین الهی حکومت داشته باشد؛ یعنی خداوند حکومت داشته باشد و همچنین جامعه ای که در آن، نور خدایی^۲، خرد و اندیشه^۳، جوانمردی و امانت داری^۴، عفت و پاکدامنی^۵ و ... حاکم باشد، باید فرزندان جامعه اسلامی با دین و مبانی مکتب مقدس اسلام آشنا شوند، در این صورت است که نسل آینده بیمه می شود، وفادار به مکتب و مملکت باقی می ماند، پاسدار ارزش های الهی می گردد، در شهوات و فساد و فحشاء غرق نمی شود، آلت دست بیگانگان قرار نمی گیرد، در خدمت به کشور و مردم تردید نمی کند، عاقبتی خوب برای خود رقم می زند و سعادت جلودان را به ارمغان می برد و یادگاری ماندگار (و باقیات صالحاتی) برای شما می شود^۶.

بنابراین اگر مادر در انجام واجبات و مستحبات خود کوتاهی کند و عمل به آن ها به آخر وقت موکول کند، از آنجایی که مادر الگوی فرزند می باشد این عمل توسط فرزند نیز تکرار شده و خود به تدریج باعث می شود که فرزند از انجام آنان سرباز زند و کم کم در عمل بع آن کوتاهی کند.

نتیجه گیری

مهمترین نتایج به دست آمده از پژوهش پیش رو به شرح زیر می باشد.

-
۱. مجلسی، بحارالانوار، ج ۶، ص ۱۱۲
 ۲. ر.ک: تمیمی آمدری، غررالحکم و دررالکلم، ج ۱، ص ۵۷، الدین نور.
 ۳. ر.ک: همان، ج ۴، ص ۳۱۳، علی قدر العقل یکون الدین.
 ۴. ر.ک: همان، ج ۵، ص ۱۹۱، مَنْ لَا دِينَ لَهُ لَا مَرْوَةَ لَهُ.
 ۵. ر.ک: همان، ج ۳، ص ۳۴۲، ثَلَاثٌ هُنَّ جَمَاعُ الدِّينِ: الْعِفَّةُ وَالْوَرَعُ وَالْحَيَاءُ.
 ۶. ر.ک: مسعودی، آموزش ملی امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۵۶ _ ۱۵۵.

الف) مهمترین نقش ایجابی مادر در تربیت فرزندان خداپاور بر مبنای آموزه های اسلامی عبارتند از:

(۱) مهمترین نقش ایجابی گفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور عبارتند از:

اول) باورهای دینی به زبان ساده: بیان های پیچیده و عبارات سنگین در همه علوم باعث نفهمیدن مخاطب می شود، پس اگر مادر بتواند باورهای دینی را به زبان ساده و روان به فرزند منتقل کند باعث تربیت فرزندان خداپاور می شود.

دوم) ابراز علاقه به معصومین (علیهم السلام): عشق و علاقه مادر به ائمه اطهار (علیهم السلام) از همان کودکی به فرزندان منتقل شده و سبب می شود این علاقه در وجود فرزندان نیز شکل گیرد و این محبت، محبت خداوند متعال را در پی داشته و در وجود فرزند اعتقاد به باورهای دینی پررنگ می شود.

سوم) بیان کلمات محبت آمیز: محبت کردن همیشه باعث ایجاد همدلی می شود، اگر مادر اعتقادات را با محبت و عشق به فرزند بیاموزد و با بیان عبارات محبت آمیز فرزندان را به سوی خداوند و دین الهی هدایت کند، متقابلاً فرزندان با محبت به خالق جهان روی می آورند.

(۲) مهمترین نقش ایجابی رفتاری مادر در تربیت فرزندان خداپاور عبارتند از:

اول) آموزش احکام به فرزند: مادر باید بتواند با ایجاد انس و الفت میان خود و فرزندان خصوصاً دختران، احکام را به آنان آموزش داده تا فرزندان با یادگیری آنان و در نهایت انجام و عمل به آنان در مسیر تربیت دینی هدایت شوند.

دوم) الگو قرار دادن ائمه معصومین (علیهم السلام) برای فرزندان: ائمه اطهار (علیهم السلام) در روایات بسیاری الگوبودن خود را برای انسان ها بیان کرده اند، مادر با آشنا ساختن فرزندان با این الگوها و الگوپذیری فرزندان از آنان باعث می شود که فرزندان خداپاور و با عقاید دینی صحیح تربیت شوند.

سوم) حضور کودکان در محافل دینی: فرزندان با حضور در مجالس و محافل دینی به همراه مادر، در تربیت صحیح گام برداشته و از برکات آن محافل نیز بهره مند شده و به یاد خدا بوده و اعتقادات آنان محکم می شود.

ب) مهمترین نقش سلبی مادر در تربیت فرزندان خدا‌باور بر مبنای آموزه های اسلامی عبارتند از:

۱) مهمترین نقش سلبی گفتاری مادر در تربیت فرزندان خدا‌باور عبارتند از:

اول) آغاز نکردن کارها با نام خدا: مادر باید در آغاز هر کاری نام خدا را بکار ببرد، انجام ندادن اینکار باعث می شود فرزند نیز این کار را یاد گرفته و این عمل در اعتقادات وی تأثیر منفی خواهد داشت.

دوم) پاسخ ندادن به سوالات کودک در رابطه با خدا: اگر مادر نتواند به سوالات دینی فرزند پاسخ درست دهد باعث می شود که مجهولات درون ذهن فرزند باقی مانده و بیشتر شود، خود تربیتی نادرست را به دنبال داشته و فرزند به اعتقاداتی دیگر روی می آورد.

۲) مهمترین نقش سلبی رفتاری مادر در تربیت فرزندان خدا‌باور عبارتند از:

اول) بی صبری و تنبیه کردن به روش نادرست: تنبیه از روش های تربیت بوده ولی اگر به روش نادرست باشد باعث می شود فرزند در مسیر غلط پای گذارد و از اعتقادات صحیح روی گردان شود.

دوم) دادن وعده های مادی به جای وعده های معنوی: وعده دادن به فرزندان توسط مادر از روش های تأثیرگذار در تربیت بوده و اگر بر پایه های اعتقادات و باورهای مذهبی باشد باعث تقویت این باورها می شود.

سوم) انجام ندادن واجبات و مستحبات: مادر با انجام ندادن واجبات به فرزند می فهماند که می تواند به اعتقادات و باورهای خود پشت کند که این بدترین تأثیر را در تربیت می گذارد.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

منابع فارسی

۱. ابرتی، حسین، زیارت کلیت محبت، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۹۱ش.

۲. احسانی، محمد، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، قم: دفتر عقل، ۱۳۸۷ش.
۳. بابایی، محمد باقر، مجموعه مقالات نخستین کنگره بین المللی دانشگاه آزاد اسلامی، بی تا، بی جا. اصفهانی، سیدمحمدتقی، مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۲ش.
۴. بهشتی، سیدمحمد، نقش آزادی در تربیت کودکان، تهران: انتشارات روزنه، ۱۳۹۰ش.
۵. تحریری، محمدباقر، جلوه های لاهوتی (شرح زیارت جامعه کبیره)، قم: انتشارات دارالمعارف، بی تا.
۶. جوهری، شکیبا سادات، گفتارهایی در رابطه با روابط والدین با فرزندان، تهران: دفتر عقل، ۱۳۸۹ش.
۷. صافی گلپایگانی، لطف الله، عالی ترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان، قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی، ۱۳۵۳ش.
۸. غزالی اصفهانی، حسین، دانستنیهای زناشوئی، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۷ش.
۹. فرهادیان، رضا، مبانی تعلیم و تربیت در قرآن و حدیث، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۷۸ش.
۱۰. قائمی، علی، برای فرزندانمان چگونه الگو باشیم؟، مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱ش.
۱۱. قرائتی، محسن، 400 نکته از تفسیر نور، تهران: موسسه فرهنگی درسهایی از قرآن، چاپ دوم، ۱۳۸۸ش.
۱۲. قرائتی، محسن، قرآن و تبلیغ (بررسی آیات و روایات در روش تبلیغ دین)، تهران: مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، ۱۳۷۷ش.
۱۳. محدثی، جواد، تربیت دینی فرزندان، مشهد: انتشارات قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۹۱ش.
۱۴. محدثی، جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۶ش.

۱۵. محمدی، محسن، **علل نمازگریزی و نقش رسانه در گسترش نماز (۲)**، تهران: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳ ش.
۱۶. مسعودی، محمد اسحاق، **آموزش ملی امر به معروف و نهی از منکر**، تهران: پیام آزادی، ۱۳۸۷ ش.
۱۷. مطهری، مرتضی، **مجموعه آثار استاد مطهری**، قم: صدرا، چاپ هفتم، ۱۳۷۶ ش.
۱۸. معین، محمد، **فرهنگ لغت معین**، چاپ سوم، تهران: زرین، ۱۳۸۶ ش.
۱۹. نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، **عطر عفاف**، قم: حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، بی تا.

منابع عربی

۲۰. ابن فارس، احمد بن فارس، **معجم مقاییس اللغة**، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۴ ق.
۲۱. ابن منظور، محمد بن مکر، **لسان العرب**، بیروت: دارصادر، چاپ اول، ۱۳۷۵ ق.
۲۲. اصفهانی، حسین بن محمد، **مفردات الفاظ القرآن**، محقق: داوودی، صفوان عدنان، بیروت: دارالقلم، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
۲۳. تمیمی آمدی، عبدالواحدین محمد، **غررالحکم و دررالکلم**، دارالکتاب اسلامی، قم ۱۴۱۰ ق.
۲۴. خزاز قمی، علی بن محمد، **کفایه الاثر فی النصوص علی الأئمه الاثنی عشر**، تهران: زمزم هدایت، ۱۳۹۱ ش.
۲۵. خوانساری، آقا جمال، **شرح غررالحکم و دررالکلم**، ج ۲، دانشگاه تهران، تهران ۱۳۶۶ ش.
۲۶. فراهیدی، خلیلی بن احمد، **العین**، قم: انتشارات دارالهجره، چاپ دوم، ۱۴۰۹ ق.
۲۷. مجلسی، محمدباقر، **بحارالانوار**، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، چاپ سوم، ۱۴۰۳ ق.
۲۸. فوتتل، دن، **کلیدهای رفتار با نوجوانان**، مترجم: مسعود حاجی زاد، تهران: انتشارات صابرین، چاپ بیستم، ۱۳۹۶ ش.
۲۹. شبکه اطلاع رسانی راه دانا، هفت دلیل برگزاری روضه های خانگی، ۹۸/۳/۳۰.